

JOHN AND EILEEN WILKS

THE BRITISH ARMY IN ITALY 1917-1918

(*Leo Cooper, 1998, 225 o.*)

Vajon milyen szakmunkát írna egy hadtörténész (mondjuk) a gyémánt fizikai tulajdonságairól? Kérem a tisztelt olvasót, ne feleljen a feltett kérdésre automatikusan a kézenfekvő viszontválasszal: nyilván olyat, mint egy fizikus (mondjuk) az első világháború olasz frontjának történetéről. Hogy a hadtörténészek hogyan állnák meg a helyüket a reáltudományok területén, arra nézve jószerevével csupán feltételezéseink lehetnek. A fizikusok ugyanakkor a jelek szerint meglehetősen otthonosan mozognak a hadtörténelemben: a most bemutatandó kötet szerzői, a Wilks házaspár, magas tudományos fokozattal rendelkező tudósok, akik egyebek mellett a gyémántok tulajdonságaival (is) foglalkoztak. Szabad idejükben pedig, szenvedélyes sielők lévén, bejárták az Alpokat és megismerkedtek azokkal a helyszínekkel, ahol az első világháború folyamán súlyos harcok folytak. Ezek után tulajdonképpen kézenfekvő, hogy kedvet kaptak egy alaposabb kirándulásra a hadtörténelem területén is.

Remélem, a tisztelt olvasó nem érzelkel valamiféle bántó iróniát az eddigiekben. Wilksék könyvét nem a pellengérré állítás szándékával választottam e recenzió tárgyául. Éppen ellenkezőleg: már most elárulhatom, hogy szakmai szempontból kiválóan tartom a házaspár munkáját. Az azonban kétségtelenül igaz, hogy a szerzők gyakorolt hivatása meglehetősen távol esik a hadtörténelemtől: a szó vallási értelmében *laikusok* ők, azaz olyan szakemberek, akik nem tartoznak a hadtörténészek szent anyaszentegyházához. Ez azonban nem jelenti azt, hogy eleve szakszerűtlen kézzel nyúlnának az idegen témához. Pregnáns példáját nyújtják az egyetlen releváns tudósi magatartásnak, bizonyítva, hogy tudósnak lenni egyfajta életforma és gondolkodásmód

is egyben, melynek gyakorlója nem zárkozhat be saját szakterülete látszólag elégségesen tág, ám a tudomány egészéhez képest mégis csak nevetségesen szűk világának horizontja alá. Természetesen a tudományos megismerés mindenki számára nyitva áll, mindenki számára, aki hajlandó elsajátítani a diszciplína sajátos módszereit és a szükséges szinten megismerni alapvető forrásbázisát. Ezek után már csak megfelelő problémaérzékenységre van szükség, no meg kitartásra és szorgalomra. Nos, Wilksék képesek voltak meglátni a problémát, amit a maguk számára a következőképpen fogalmaztak meg: miért lehet olyan keveset olvasni a szakirodalomban az első világháborúban az olasz fronton harcolt brit katonák tevékenységéről? Igaz, a hivatalos brit hadtörténeti munka megfelelő kötete (Official British History of the War, Military Operations, Italy, 1915-1918), amely még 1949-ben jelent meg, természetesen részletesen tárgyalja a kérdést. Időközben azonban – 1967-ben – napvilágot látott az olaszok hivatalos számadása a történekről. Ennek fényében pedig szükségessé vált a brit csapatok szereplésének újbóli áttekintése. Erre vállalkozott a fizikus házaspár.

Amit tettek, az valójában nem igényelt különösebb invenciót: számba vették és áttekintették a rendelkezésre álló forrásanyagot, pontosabban annak publikált részét. Sorra vették még a vonatkozó memoáirodalmat. A bibliográfiából kitűnik, hogy a szerzők az angol mellett bírják az olasz nyelvet is, ám egyetlen német munkához sem férhettek hozzá eredetiben, nyilván a hiányzó nyelvismeret miatt. Így megelégedtek a kínálkozó fordítások hasznosításával. Ez az eljárás ugyan alapjában véve kifogásolható, ám manapság szinte általánosnak mondható: az angolszász szerzők korunk modern latinja, a nemzetközi angol

birtokában egyre kevésbé veszik a fáradságot, hogy megtanulják akár a hajdani fontosságát visszanyerni képtelen német nyelvet is, nem beszélve a kis nemzetek nyelveiről, holott ezek híján csak másodkézből – jobb esetben fordításból – származó információk használatára kényszerülnek. Ez azonban a jelek szerint egyáltalán nem zavarja őket. Wilksék esetében talán mentség lehetne, hogy ők *par excellence* a brit hadsereg tevékenységéről írnak, nem pedig az olasz front eseményeiről általában. Valójában természetesen lehetetlen reális képet nyerni a történekről a másik oldal beszámolóinak ismerete nélkül. Osztrák szakmunkák olasz fordításai végül is valamelyest áthidalhatóvá teszik a problémát, ám mennyivel érdekesebb lenne, ha a szerzők a hivatalos brit és a hivatalos olasz hadtörténet mellé a hivatalos osztrák (sőt: a hivatalos magyar!) beszámolókat is odaállíthatnák. De ne legyünk telhetetlenek. A Wilks házaspár munkája ugyanis rendelkezik egy igen fontos erénnyel. Jó természettudósokhoz méltóan maximális erőfeszítéseket tesznek az elfogulatlan, objektivitásra törekvő szemlélet érvényesítésére. El kell mondani, hogy törekvésüket jelentős siker koronázza: beszámolójuk nem csupán mentes a szokásos előítéletektől és rossz beidegződésektől, hanem ráadásul néhány konkrét esetben képes rámutatni a ferdítés – hamisítás – meglétére is. Leleplezéseik ugyan önmagukban talán nem rengetik meg a világot, ám mégis roppant fontosak, mert illusztrálják, igenis lehetséges eredménnyel törekedni a *tacitisi*

sine ira et studio elvének gyakorlati érvényesítésére a mi korunkban is. Igaz, ebben kétségtelenül segíti őket jó értelemben vett céhen kívüli mivoltuk, aminek eredményeképpen jóval elfogulatlanabban képesek a problémához közelíteni.

(Mellesleg nem példátlan a teljesítmény, amit produkáltak: Ferenc Ferdinánd életéről és ennek kapcsán a szarajevói merényletről a talán mind ez ideig legracionálisabb és legkevésbé elfogult művet nem történész, esetleg újságíró, hanem egy orvos publikálta.) Szakmai tisztesség és előítéletektől mentes szemlélet: ez a két dolog teszi ezt a munkát kiemelésre – és legfőképpen elolvasásra – méltóvá.

Még néhány szó a kötet technikai jellemzőiről: a térképvázatok egy kisé modern felfogásban készültek, ám áttekinthetőek és jól használhatóak.

A jegyzetapparátus – a kor divatjának megfelelően – nem a lap aljára, hanem a könyv végére került, ám azért annyi engedmény tétetett az olvasónak, hogy a jegyzeteket tartalmazó oldalak tetején feltüntették azt az oldalszám-tartományt, amelyhez az illető jegyzet tartozik. Így azután nem reménytelen a hivatkozások viszonylag gyors megtalálása.

Bőséges képanyag egészíti még ki a munkát, a fotók döntő többsége az Imperial War Museum képgyűjteményéből való, de kivételként bekerült egy fénykép a bécsi Kriegsarchivból is.

Pollmann Ferenc